

Philip Ralph'ın *Deep Cut/ Derin Kesik* Oyununda Politik Eleştiri

Uğur Ada*

Antik Yunan'dan günümüze kadar dönemin önemli sosyal ve siyasal konularını ele alan bir sanat dalı olan tiyatro, bu politik tavrını kendini sürekli yenileyerek devam ettirmeyi başarmıştır. İngiltere'de Sanat Konseyi (Art Council) tarafından giderek kesilen yardımlar nedeniyle alternatif ve yerel tiyatroların zor günler geçirdiği bir dönem olan 1980'li yıllarda ortaya çıkan ve ilk kez Derek Paget'in 1987 yılında *New Theatre Quarterly* dergisinde yayımlanan makalesiyle literatüre giren Verbatim/ Birebir** tiyatro bu yenilenme biçimlerindedir. Derek Paget, makalesinde Birebir tiyatroyu, biçimin öncü yazarlarından Rony Robinson'un tanımı ile açıklar:

Belirli bir bölge, konu alanı, sorun, durum ya da hepsinin birleşiminin araştırılması bağlamında 'sıradan' insanlarla yapılan görüşmelerin kaydedilmesi ve daha sonra çevriyazısının yapılmasını değişmez bir şekilde esas alan tiyatro biçimi. Daha sonra, başlıca kaynak, genellikle ilk elden belgeleri toplayan oyuncular tarafından sahnelenen metine dönüştürülür.¹

İngiltere'de ilk defa Paget tarafından bulunduğu dair yaygın kanıya rağmen Paget Birebir tiyatroyu “ilk defa *New Theatre Quarterly* dergisi editörü Clive Barker'dan duyduğunu”² ifade eder ve “Birebir tiyatronun hem terim hem de uygulama olarak tek bir kişi tarafından bulunmadığını, özgünlük çabası içinde olan bir grup tiyatrocunun tarafından üstlenilen arayış sonucu ortaya çıktığını”³ savunur. Doktora çalışmasını bu alanda yapan araştırmacı, Birebir tiyatronun geçmişe dair izlerini 1960'lı yıllarda Stoke-on-Trent şehrindeki Victoria tiyatrosu yönetmeni Peter Cheeseman'ın

* Arş. Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

** Makalenin ilerleyen bölümlerinde Verbatim tiyatronun karşılığı olarak Birebir tiyatro kavramı kullanılacaktır. Kavramın Türkçe karşılığı, Richard Norton-Taylor'ın *The Guardian*'da yayınlanan makalesinin Aysel Yıldırım'ın *Mimesis Tiyatro/Çeviri Araştırma* dergisinde yayınlanan çevirisinden alıntılanmıştır.

¹ Derek Paget, “Verbatim Theatre: Oral History and Documentary Techniques”, *New Theatre Quarterly*, Vol. III, Number 12, 1987, p. 317.

² Derek Paget, *New Documentarism on Stage: Documentary Theatre in New Times*, *ZAA*, 56:2, 2008, p. 132.

³ A.e.

yerel tiyatro çalışmalarına kadar takip eder. 1960'lı yıllarda Avrupa'da etkili olmuş sahne tasarımı “arena tiyatrosunun en etkili uygulayıcılarından ve yerel tiyatrodaki en uzun süre görev yapmasıyla tanınan”⁴ Cheeseman, yönetmenliğini yaptığı *The Jolly Potters*, *The Knotty* ve *Nice Girls* gibi oyunlarda Kuzey Staffordshire'da yaşayan insanların hayatını tüm yönleriyle yansıtmaya çalışmıştır. Tiyatroda yıldız oyunculuk sitemini ve seyirci ile oyuncu arasındaki dördüncü duvar görevini üstlenen yanılısamayı kaldıran yönetmen, oyuncularını ile birlikte yerel kulüpleri, barları ve fabrikaları ziyaret ederek bölgede yaşanan birçok dramatik konuda halkın sesi olmayı başarır. Paget; Cheeseman'ın çalışmalarında 1960'lı yıllarda Joan Maud Littlewood'un işbirlikçi drama anlayışı ile ortaya çıkan ve dönemin İngiltere'sinde hâkim olan tiyatro anlayışına aykırı bir tavır yansıtan Theatre Workshop ile 1958 ve 1963 yılları arasında BBC Radyo'da yaptığı sekiz programla topluma yönelik daha gerçekçi bir bakış açısı yakalamak ve işçi sınıfının sesi ve deneyimlerinin nadir ele alındığı İngiliz radyosunda⁵ işçi sınıfına yönelik önyargıları yıkmak isteyen Charles Parker'ın Peggy Seeger ve Ewan MacColl ile sürdürdüğü Radio Ballad çalışmalarının etkili olduğunu⁶ öne sürer. Littlewood'un savaştan dönen askerlerin anlatılarına; Parker'ın ise yerel halkla yaptığı ses ve görüntü kayıtlarına ve dönemin özgün müziklerine tiyatro oyunlarında yer vermesi Cheeseman'ın kendi yöntemlerini oluşturmasında etkili olmuştur. Hem Cheeseman hem de Parker özgün metinlerin tiyatrodaki birleştirilmesinde ses kayıt teknolojisiindeki gelişmelerin etkili olduğunu öne sürer. Paget, her iki yönetmeni de bu bağlamda destekler:

*(Birebir tiyatrosunun) biçimi; hâlihazır canlılığı ve heyecan verici potansiyelini, ironiye dayalı bir biçimde, popüler sözlü tarihin ehemmiyetini ve ilgisini ötekileştiren radyo-televizyon yayıncılığı ve basın gibi öteki teknolojik kitle iletişim araçlarına karşı mevzilenmiş teknolojik bir silah olan taşınabilir kasetçaların esnekliğine ve gösterişsiz olmasına borçludur.*⁷

Birebir tiyatrosunun gelişiminde Paget salt İngiliz tiyatrosu üzerinde dururken Claycomb ve Luckhurst gibi araştırmacılar Britanya dışındaki

⁴ Anonim, Theatre Obituaries, **The Telegraph**, 14 May 2010. (Çevrimiçi)

⁵ Paul Long, British Radio and the Politics of Culture in Post-War Britain: the Work of Charles Parker, **The Radio Journal**, Vol 2 Number 3, s.137.

⁶ Paget, *Verbatim Theatre: Oral History and Documentary Techniques*, pp. 318, 319.

⁷ A.e., s. 317.

tiyatro geleneklerinin yadsınamaz etkisi konusunda hemfikirdirler. Ryan M. Claycomb, tiyatrodaki özgün metinlerin kullanımının Georg Büchner'in 1835 yılında sahnelenen *Danton'un Ölümü* adlı oyununa kadar uzandığını ifade eder ve savaş sonrası tiyatronun Almanya'daki önemli isimlerinden Peter Weiss, Heiner Kipphardt ve Rolf Hochhuth gibi yazarların Birebir tiyatronun gelişiminde önemli etkisi olduğunu belirtir.⁸ Mary Luckhurst ise Alman tiyatro geleneğine ek olarak Sovyet yazar ve yönetmenlerin etkisinden söz eder.⁹ 1920'li yıllarda Sovyetler birliğinde yaşanan sivil savaşta iktidar ile halk tarafından propaganda ve eğitim amacıyla kullanılan *Living Newspaper* hareketi, gazete metinleri gibi gerçek belgeleri kullanması açısından Birebir tiyatronun yöntemleriyle benzerdir. Joseph Rynhart, "Britanya'da ilk defa 1935 yılında sahnelenen"¹⁰ *Living Newspaper* programını "Birebir tiyatronun herhangi bir biçimde ilk ortaya çıkışı"¹¹ olarak tanımlayarak bu savı destekler. 1932 yılında Sovyet hükümeti *Living Newspaper* hareketine olan desteğini çekerken akım 1935 ve 1939 yılları arasında Amerika'da *Federal Theatre Project*'in en etkin programlarından biri olarak yer alır.¹²

Paget, Sovyet Rusya ve Almanya'daki politik tiyatro üzerine gelişmelerin ancak 1956 yılında İngiltere'ye gelen *Berliner Ensemble*'den sonra etkili olduğunu belirtir ve bu ziyaret, 7:48 (İskoçya ve Britanya) tiyatro grubu, Red Ladder, Portable Theatre, The Woman's Theatre Group ve Gay Sweatshop gibi Britanya'da alternatif ya da Fringe tiyatro topluluklarının doğmasına neden olur.¹³ Brecht, Piscator ve Weiss'in bu gecikmiş tanınır-

⁸ Ryan M. Claycomb, (Ch)oral History: Documentary Theatre, The Communal Subject and Progressive Politics, *Journal of Dramatic Theory and Criticism*, Spring 2003, pp. 95, 96.

⁹ Mary Luckhurst, Verbatim Theatre, Media Relations and Ethics, inside, Nadine Holdsworth, Mary Luckhurst (Eds.), *A Concise Companion to Contemporary British and Irish Drama*, Wiley-Blackwell, 2008, p. 200.

¹⁰ J. Casson'dan alıntılan Joseph Rynhart, A Voice for the Voiceless: How Effective is Verbatim Theatre in Providing a Platform for Previously Unheard or Oppressed Voices, and in Prompting Positive Socio-political transformation?, p. 1.

¹¹ A.e.

¹² Joel Bernbaum, What They Said: Verbatim Theatre's Relationship to Journalism, *Master of Journalism*, Carleton University, Ottawa, Ontario, 2010, p. 22.

¹³ Derek Paget, Acts of Commitment: Activist Arts, the Rehearsed Reading, and Documentary Theatre, *New Theatre Quarterly*, Vol. 26, Issue 02 May 2010, p. 174.

lıklarının temelinde sol ideolojiye karşı olumsuz bir tavır; diğer bir ifadeyle dönemin tiyatro anlayışına hâkim muhafazakâr bakış açısı vardır.¹⁴ Bir diğer etken ise Erwin Piscator'un 1929 yılında Hamburg'da yayımlanmış *Politik Tiyatro* adlı eserinin ancak 1978 yılında Hugh Rorrison tarafından İngilizceye çevrilmesinden kaynaklıdır. Dan Garrett bu sorunu 1977 yılında kaleme aldığı bir eleştiri yazısında şöyle dile getirir:

*Ne yazık ki, bu eser İngilizceye hiç çevrilmemiştir. Nazilerin gücü ele geçirmesiyle, eser Almanya'da etkisini gösterememiştir. Piscator'un prodüksiyonları hakkında Amerikan tiyatro dergilerinde makaleler yayımlanıyordu ve bunlar kulaktan dolma bilgilerle Almanya'ya ulaşıyordu. Bunun neticesinde, Piscator'un görüşlerindeki bütünlük çoğu kez bozuluyordu. . . Piscator'un Politik Tiyatro eseri 1930'larda İngiltere ya da Amerika'da çevrilmiş olsaydı bugün belgesel tiyatronun ne olduğu hakkında bir karmaşa yaşanmazdı . . .*¹⁵

Etimolojik olarak ele aldığımızda Latince *verbum*¹⁶ kelimesinden gelen ve kişilerin kelimelerini, sırlarını, hikâyelerini, itiraflarını, anlatılarını ve hatta yalanlarını, hükümet ve mahkeme belgelerini, tutanaklarını, suçlu, maktul ve tanık ifadelerini, gazete ve dergi yazılarını, basın görüntülerini, demeçlerini, elektronik postalarını, fotoğraflarını kullanan kimi zaman da bütünlük oluşturmak için kurmacaya da yer veren Birebir tiyatronun, değerlendirilmesi ve sınıflandırılması hep tartışmalı olmuştur. Bu nedenle, tarihsel süreçte akademisyenler ve eleştirmenler tarafından farklı şekilde adlandırılmıştır. Birebir tiyatro, terim olarak Britanya ve Avusturalya'da yaygın bir şekilde kullanılırken Amerika'da daha çok Belgesel tiyatro olarak ifade edilmiştir. 1960 ve 1970'li yıllarda “gerçek tiyatro” terimi de kullanılırken,¹⁷ 80'li yıllarda The Guardian gazetesi editörü ve oyun yazarı Richard Norton-Taylor, Londra'daki Tricycle Tiyatrosu'nda başlattığı yeni

¹⁴ A.e., p. 133.

¹⁵ Dan Garrett'dan alıntılan Gary Fisher Dawson, **Documentary Theatre in the United States: an Historical Survey and Analysis of its Content, Form, and Stagecraft**, Greenwood Press, Westport, 1999, p. 14, içinde, Elif Baş, Belgesel Tiyatronun Üç Yüzü, **İstanbul Üniversitesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi**, Sayı 18, 2011, s.128.

¹⁶ <http://www.etymonline.com/index.php?term=verbatim> (Çevrimiçi)

¹⁷ Timothy Youker, “The Destiny of Words”: Documentary Theatre, The Avant-Garde, and The Politics of Form, **Unpublished Doctor of Philosophy**, Columbia University, 2012, p. 12.

bir biçim olan “mahkeme tiyatrosuna” öncülük eder¹⁸ ve Carol Martin, aynı başlıklı makalesinde “hakikat tiyatrosunu” öne sürer.¹⁹ Adlandırma girişimlerine “tanık tiyatrosu”, “sahnelenmiş sözlü tarih”, “kurmaca olmayan tiyatro”, “yarı belgesel oyun”, “etno-drama” ve “araştırma merkezli tiyatro” da eklenebilir. Birebir tiyatronun en az durağan ve basmakalıp bir biçim olduğunu öne süren oyun yazarı Robin Soans, eleştirmen ve meslektaşlarının giriştiği bu sınıflandırma uğraşını usandırıcı bir çaba olarak değerlendirir.²⁰

Toplumsal ve siyasal gelişmeler Birebir tiyatronun gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. 60’lı ve 70’li yıllarda yazarlar ve yönetmenler Birebir tiyatroyu kullanarak, geçim kaynağı olan fabrikaların kapanmasından mağdur olan yerel halkların sesini duyururken²¹ 80’li yıllarda Falkland Savaşı (1982) ve Madenciler isyanı (1984-5) gibi ulusal ve uluslararası toplumsal ve siyasal gelişmeleri tiyatro oyunlarında konu edinmişlerdir. Britanya sahneleri yerini Sarah Kane ve Mark Ravenhill gibi “90’lı yılların başlarında yeni metinler anlayışı ve arayışı sonucunda ortaya çıkan yeni duyarlılığın adı olan *Suratına Tiyatro*”²² yazarlarına bıraksa da 90’lı yılların sonunda ve 2000’li yıllarda internet ve kablolu televizyon gibi teknolojik gelişmelerin hayatımıza girmesiyle yeni iletişim yollarının yaygınlaşması toplumda yönetenlere karşı yaygın şüpheye, yazılı ve görsel basına karşı güvensizliğe²³ neden olması ve halktan gizlenmiş anlatıları ortaya çıkarma istediği²⁴ özellikle Stephan Daldry’nin yönetmenliğini sürdürdüğü Royal

¹⁸ Janet Gibson, *Saying it Right: Creating Ethical Verbatim Theatre*, 2011, p. 5. (Çevrimiçi)

¹⁹ Carol Martin, Introduction: *Dramaturgy of the Real*, içinde, Carol Martin(Ed.), **Dramaturgy of the Real of the World Stage**, Palgrave Macmillan:New York, 2010, p. 1.

²⁰ Robin Soans’tan alıntılanan Joseph Rynhart, *A Voice for the Voiceless: How Effective is Verbatim Theatre in Providing a Platform for Previously Unheard or Oppressed Voices, and in Prompting Positive Socio-political transformation?* s. 1.

²¹ M. Andersen, L. Wilkinson, ‘A Resurgence of Verbatim Theatre: Authenticity, Empathy and Transformation’, **Australasian Drama Studies**, 50, 2007, p. 157.

²² Aleks Sierz’den alıntılanan Uğur Ada, Sarah Kane’in *Blasted* Oyununda Şiddet Ögesi, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt.9, Sayı.1, 2014, s. 197.

²³ Mary Luckhurst, a.g.e., s. 200.

²⁴ A.e.

Court tiyatrosunda²⁵ Birebir tiyatronun yeniden etkili olmasında önemli bir rol oynar. Michael Billington'a göre bu yeniden canlanma, *dönemin sezilen adaletsizliklerine karşı doğal bir tepkidir: politik tiyatro, tercihe bağlı bir zevk olmaktan çok hayati bir gereklilik haline gelmiştir.*²⁶

2000'li yıllarda tekrar ana akım ve alternatif tiyatroların odak noktası haline gelen Birebir tiyatronun etkili yazarlarından Philip Ralph, 2008 yılında yazmayı tamamladığı ve toplumsal sorunları ele almasıyla bilinen Sherman Cymru Tiyatrosu'nda sahnelenen *Deep Cut/Derin Kesik* oyununda Surrey'de bulunan ve alkol kullanımı, cinsel taciz ve zorbalık eylemleriyle kötü bir üne sahip Deep Cut kışlasında 1995 ve 2002 yılları arasında hayatını kaybeden dört askerden biri olan ve başına isabet eden bir kurşun ile ölen Cheryl James'in ailesinin adalet arayışını konu edinir. 2005 yılında Sherman Cymru tiyatrosu sanat yönetmeni Simon Harris'in ordu hakkında bir oyun yazma teklifi ile yola çıkan yazar, Deep Cut kışlasının halen gündemde olması, ölen askerlerden sadece birinin kadın olması ve kendisinin de Galler'de daha önce çalışmış olması nedeniyle Gallerli Cheryl James'in anlatısını ele almayı seçer.²⁷ Oyununu Deep Cut kışlasında ölen dört askere ve ailelerine adayan Ralph, ölen askerlerden hiçbirinin anlatısının ötekenden üstün olmadığını ve James'in hikâyesinin silahlı kuvvetlerde anlaşılır olmayan durumlarda ölen tüm askerlerin temsilcisi olarak görülmesi gerektiğini belirtir.²⁸

İlk olarak araştırmaya James ailesiyle iletişime geçerek başlayan yazar, basında yer alan tüm belgeleri, ulaşabildiği askeri belgeleri ve mahkeme tutanaklarını bir araya getirerek oyunu yaklaşık üç yıllık bir süreç sonunda tamamlamayı başarır. Yazarın, ilk taslağı kırk karakterden oluşan ve yaklaşık altı saat süren ama yönetmen Mick Gordon'ın desteğiyle sekiz karaktere kadar indirgediği²⁹ oyunundan eleştirmenler ve izleyiciler oldukça etkilenmiştir. Mark Lawson, The Guardian gazetesindeki köşesinde, otuz

²⁵ Dan Rebellato, **Modern British Playwriting 2000 – 2009**, Bloomsbury, 2013, p. 42.

²⁶ Michael Billington, **State of Nation: British Theatre Since 1945**, London: Faber and Faber, 2007, p. 384.

²⁷ Philip Ralph, **Deep Cut**, Oberon Modern Plays, 2008, p.18.

²⁸ A.e., s.16.

²⁹ Duška Radosavljevic, **Theatre-Making Interplay Between Text and Performance in the 21st Century**, Palgrave Macmillan, 2013, p. 143.

yıllık izleyicilik serüveninde ilk defa geçen hafta bir tiyatro binasından suçluluk ve öfke ile çıktığını belirterek bir cevap almak için Downing cad-desine yürümek istediğini belirtmiştir.³⁰

Birçok olumlu eleştiriye rağmen Deep Cut/Derin Kesik oyunu, politik tiyatronun ortaya çıkışından günümüze değin süregelen tarafsızlık tartış-masından kendi payına düşeni almıştır. Yazarın, araştırma sürecinde ordu ve hükümet yetkilileriyle görüşme yapmaması oyunun tek taraflı olduğu eleştirisine neden olmuştur.³¹ Gazetecilerin soruları üzerine oyun hakkında düşüncelerini paylaşan Eski Savunma Bakanı Adam Ingram, nesnellikten uzak bir yaklaşımla üzüntü verici incelemelere odaklanacağından oyunu izleme isteğinin bulunmadığını ifade etmiştir.³² Oyun yazarı, ülkenin en güçlü kurumlarının her gün Britanya'nın en sesli ve yaygın iletişim ağına diğer bir ifade ile İngiltere'nin yazılı ve görsel basınına sahip olduğundan James ailesinin sesi olmayı tercih ettiği için özür dilemeyeceğini belir-terek³³ bu eleştirilere cevap verir. Philip Ralph, tarafların oyunda hiçbir iddiasına cevap vermeyerek İngiltere'de iktidarın toplum ile ilişkilerinin izleyiciler tarafından yeniden sorgulanmasını isterken, birinci elden kay-naklara yer vererek James ailesinin kendisinden yaşananları olduğu gibi anlatması istediğine bağlı kalır:

DES: Bazı mücadele kurallarımız var. Abartma. Süsleme. Kendini kay-betme. Gerçeği söyle. Gerçeğe sadık kal. O zaman seni ele geçiremezler. Bunu başarırsan seni kendi çıkarları için kullanamazlar.³⁴

Binlerce sayfa belge, ifade ve raporların arasında sıkışmış gerçeklerin insanlara iletilebilmesinin en etkili yolunun tiyatro olduğunu düşünen³⁵ Philip Ralph; Cheryl James'in anlatısı kargaşa, yanlış yönlendirme ve bi-linmeyenlerle dolu olduğundan, gerçekleri çarpıtmadan yansıtabilmek için meslektaşı Robin Soans'ın detaylara gösterdiği özen ile, Richard Norton Taylor'ın mahkeme tiyatrosu anlayışını birleştirerek³⁶ "teatral gazeteci-

³⁰ A.e., s. 140.

³¹ Ralph, a.g.e., s. 23.

³² Des James, In Denial on Deepcut, **The Guardian**, 1 April 2009. (Çevrimiçi)

³³ Ralph, a.g.e., s. 23.

³⁴ A.e., s.79.

³⁵ Ralph, a.g.e., s. 23.

³⁶ Radosavljevic, a.g.e., s. 142.

lik³⁷ olarak da adlandırdığı Birebir tiyatro biçimini tercih etmiştir. Günümüz toplumunda tiyatro emekçilerinin yalanlardan daha az kazancı ve dürüstlüğe daha çok ilgisi olduğu³⁸ için önemli soruları sorma işi sanatçılara bırakıldığından³⁹ anlatılarının suiistimal edileceği endişesi taşıdığı için gazetecilerden çok oyun yazarlarına güvenen bireylere, dinleyen kulaklar sağlayan⁴⁰ Birebir tiyatronun, gazetecilerin beceremediğini gerçekleştiriyor;⁴¹ diğer bir deyişle, TV belgeselciliğinin şuan ki yetersizliğinden arda kalan boşlukları dolduruyor⁴² olması yazarın biçim tercihinde önemli bir etken olmuştur.

James ailesinin oturma odasında başlayan oyunda ilk olarak Nick Campbell'ın sabah programında Cheryl James'in babası Des James ile yaptığı röportaj radyodan duyulur. Perdenin, Savunma Bakanı Bob Ainsworth'ün Deep Cut kışlasının 2013 yılında konut yapımı için satılacağını anlatan kamuoyu duyurusunu da içeren 2008 yılında yapılan bir röportaj ile açılması Deep Cut kışlasında 1995 yılında yaşanan ilk trajediden beri ailelerin adalet ve yanıt arayışlarının halen sürdüğünü gözler önüne serer. Dekoratör Igor Vasiljev tasarımıyla seyirciyi James ailesinin oturma odasına bizzat davet eden yönetmen Mick Gordon, seyircilere sanki Des ve Doreen James ile birlikte kahve içiyormuş gibi hissettiren samimi bir atmosfer yaratarak⁴³ izleyicileri karakterlerin kendi dünyaları ile bütünleşmelerini sağlamıştır. Cheryl'in babası Des James, kendisi ile yapılan röportajı dinledikten sonra geçmişe dönerek 1995 yılında devriye nöbetindeyken şüpheli şekilde ölen kızının oyunun ana izlencesini de oluşturan yargı sürecinden bahseder. Eşi Doreen ile birlikte adalet mücadelesi veren Des James'in kamu soruştur-

³⁷ Claire Sawers, Plays Cut Deep into Deepcut Scandal, **The Sunday Times**, 27 July 2008. (Çevrimiçi)

³⁸ Will Hammond, Don Steward (Eds.), **Verbatim Verbatim, Contemporary Documentary Drama**, Oberon Books, London, 2008, p.10.

³⁹ Robin Soans'tan alıntılanan Richard Norton Taylor, Birebir Tiyatro Gerçeğe Tanıklık Ediyor, **The Guardian**, 31 Mayıs 2011, Aysel Yıldırım(Çev.) **Mimesis Çeviri**.

⁴⁰ Robin Soans'tan alıntılanan Joseph Rynhart, A Voice for the Voiceless: How Effective is Verbatim Theatre in Providing a Platform for Previously Unheard or Oppressed Voices, and in Prompting Positive Socio-political transformation?, p. 2.

⁴¹ David Hare'den alıntılanan Taylor, Birebir Tiyatro Gerçeğe Tanıklık Ediyor, 31 Mayıs 2011.

⁴² Kate Kellaway, Theatre of War, **The Observer**, 29 August 2004. (Çevrimiçi)

⁴³ Radosavljevic, a.g.e, s. 143.

ması isteğine karşın aldığı oyun süresince değişmeyen yanıt, yazar Philip Ralph'ın oyunda sıklıkla üzerinde durduğu duyarsızlık olgusunu özetler niteliktedir: “*Kamu soruşturması yürütmek için toplumsal ya da askeri bir ilgi yoktur.*”⁴⁴ James ailesi, “*kendileri ile irtibata geçen hala hiçbir şey bilmeyen gazeteciler*”⁴⁵ olduğunu ifade ederek basının ilgisizliğine ve tartışmalı gazete manşetlerine olan tepkilerini gösterirken toplumun kayıtsızlığına karşın öz eleştiri yaparlar:

*Des: Ona (Sean Benton'ın ölümüne) tepki göstermedik. Zerre kadar endişe duyduğumu hiç hatırlamıyorum. Genç bir delikanlı kendini vurdu. ... Kendi kızımız oradaydı ve biz hiç tepki göstermedik.*⁴⁶

Yazara göre, toplumun kayıtsızlığının temelinde hem ulusal hem de uluslararası eylemlerle ilgili gerçekleri yansıtmayan ya da gerçekleri çarpıtarak tüm toplumu büyük bir aldatmaca içinde bırakan yazılı ve görsel basın vardır. Deep Cut kışlasında yaşanan trajedilerin ancak 2002 yılında⁴⁷ yani kışlada ölen ilk asker Sean Benton'ın ölümünden yedi yıl sonra gazete manşetlerinde yer alması bu durumun kanıtı niteliğindedir. Ordu ve polis yetkililerinin gerçekleştirdiği inceleme ve soruşturmalardaki ihmalkârlıkları gizleyen, ailelerin gözünde evlatlarının ölümüyle ilgili akıllarında kalan halen aydınlatılmamış konuları açıklığa kavuşturmamış olan İngiliz hükümeti tarafından manipüle edilen İngiliz basını, Deep Cut kışlası ile ilgili gerçekleri topluma ulaştırma ve işlevini yerine getirmekte başarısız olmuştur. Philip Ralph, tüm olayların aydınlatıldığı düşüncesini toplumda hâkim kılan iktidara yönelik eleştirel tutumunu oyun kurgusunda kronolojik açıdan ele aldığı soruşturma raporları üzerinden sürdürür.⁴⁸ Yazar, iktidar tarafından görevlendirilen ve İngiliz hükümetinin resmi sesi olarak da görülen insan hakları avukatı Nicholas Blake'in soruşturma raporu ile ailelerin söylemlerini, gazeteci Cathcart'ın makalelerini ve adli tıp uzmanı Frank Swann'ın incelemelerini karşı karşıya getirerek iktidar ve politik gücün adaletin önünde teşkil ettiği engeli izleyiciye sunar.⁴⁹

⁴⁴ Ralph, a.g.e., s.33.

⁴⁵ A.e., s.35.

⁴⁶ A.e., s.45.

⁴⁷ A.e., s.64.

⁴⁸ Radosavljevic, a.g.e., s. 143.

⁴⁹ A.e., ss. 143, 144.

Aileler tarafından görevlendirilen bağımsız adli tıp uzmanı Frank Swann'ın altı hafta süren inceleme sonucu hazırladığı soruşturma raporuna göre Cheryl James'in ve öteki askerlerin intihar etmediklerine dair güçlü kanıtlar bulunmaktadır. James'in elindeki barut izleri, silahı ateşlemediğini tam tersine tüfeğin namlusunu tutup uzaklaştırmak istediğini kanıtlarken, olay yerinde bulunan bedeninin konumu ise kendisini öldürmediğini açıkça göstermektedir.⁵⁰ Yazara göre Swann'ın raporunda sadece Cheryl'in değil James Collison ve Sean Benton'ın da intihar etmediklerine dair kanıtların bulunması hiçbir adli soruşturma yürütmeyen ordu ve polis yetkililerinin olayların bir an önce üstünü örtmeye çalıştığını destekler niteliktedir:

Swann: Ne olduğunu soruşturmak için Deep Cut kışlasında altı hafta harcadık. Neler olduğu hakkında kesin hislerim vardı. Nabız yoklamak için kıdemli polislerden birine 'intihar' demek yerine 'kaza' olduklarını söylemenin muhtemelen daha iyi bir fikir olacağını anlattım. ... Sahayı boydan boya geçti ve telefonuyla merkezi aradı. Bu yolun sonuydu, anladığım kadarıyla beş para etmeyen biri 'Unut bunu. İstedığımız şey gerçekler.' dedi. Ama istemiyorlar. ... En başından beri daima kamu soruşturması taraftarı oldum, şüpheye yer kalmayacak şekilde intihar etmediklerini kanıtlayabilirim. Ama polis ve orduya bunu kanıtlayamazdım, çünkü hiçbir şekilde bunu kabul etmeye niyetleri yok.⁵¹

Swann'ın raporunu dikkate aldığını öne süren Surrey bölge polisi yetkililerinin yeniden başlattıkları soruşturma, bağımsız adli tıp uzmanının değerlendirmelerine rağmen askerlerin intihar etmediklerini kanıtlayacak ipucu bulunmadığını anlatan dört sayfalık özet rapor ile sonuçlanmıştır. Bölge polisinin hazırladığı 2500 sayfadan oluşan raporu ne aileler ne de basın ile paylaşmayan İngiliz hükümetine karşın çocuklarının intihar ettiği iddialarını reddeden James ailesiyle birlikte Deep Cut kışlasında çocuklarını kaybeden öteki aileler kamu soruşturması açma isteğini yinelediler ve savaş harici durumlarda ölen askerlerin aileleriyle birlikte 2003 yılında Deep Cut & Beyond adlı bir grup kurarak çocuklarının nasıl ve niçin öldüklerini aydınlatılması ve yeni ölümlerin önüne geçilmesi için mücadele etmeye başladılar.⁵² Basının ve kamuoyunun desteğini aldığını düşünen

⁵⁰ Ralph, a.g.e., ss. 54, 55, 62.

⁵¹ A.e., s. 64.

⁵² A.e., s. 84.

aileler, basın tarafından ordu karşıtı eylemciler olarak eleştiri yağmuru-
na tutuldular.⁵³ Yazara göre ordu ve polis yetkilileri tarafından raporun
tamamının gizli tutulmasının ve Swann'ın değerlendirilmelerinin dikka-
te alınmamasının, eleştiri oklarının ordudan ailelere yönlendirilmesi ve
ölümlerin nedeninin aydınlatılmamasının arkasında İngiliz hükümetinin
olduğu kuvvetli bir ihtimaldir.⁵⁴ Orduya yapılan yatırımların en az sevi-
yede olduğu bu dönemde personel yetersizliği, asker toplamada yaşanan
sıkıntıların sürekliliği, cinsellik, taciz ve şiddet gibi olumsuzluklarla kış-
laların zaman zaman gündeme gelmesi nedeniyle bu iddiaların Afganis-
tan ve Irak'taki savaşta yer alan ve koalisyon güçlerinin önemli müttefiki
olan İngiliz ordusunu ve hükümetini zor durumda bırakması büyük bir
olasılıktır.⁵⁵ Savaş karşıtı gösterilerin arttığı ve muhafazakâr partinin ikti-
dar olduğu bu dönemde İşçi partisi bile devletin çıkarları doğrultusunda
bu konuya değinmeyi tercih etmedi.⁵⁶ Bu nedenle özgürlükçülüğü ve ileri
demokрасisi ile övünen İngiltere'de hem ordu yetkilileri hem de basın için
tüm ölümler daha en baştan aydınlatılmıştır:

*Cathcart: Cheryl James ölü bulunduğunda henüz 18'inde ve altı aydan
daha az süredir askerde. Bu durumun 19 hafta önce Sean Burton'un ölümü-
nü bilen kişilerde tehlike çanlarının çalması beklenirdi, ama hayır. Hemen
kendini öldürdüğü varsayıldı.*⁵⁷

Polis ve ordunun hazırladığı soruşturmaların raporlarına rağmen aile-
lerin yükselen adalet çağrısı sebebiyle 2004 yılında Savunma Bakanlığı
tarafından soruşturmanın tekrar açılması için görevlendirilen insan hakları
avukatı Nicholas Blake, yazarın oyunda söz hakkı tanımadığı ordu, po-
lis ve hükümet yetkililerinin temsilcisi konumundadır. Nicholas Blake'in
on beş ay süren bir süreçte tüm tanıklarla ve ailelerle yeniden görüşerek
ve tüm kanıtları yeniden inceleyerek hazırladığı *Deep Cut Review* rapo-
ru, aileler tarafından öne sürülen iddialara siyasal erkin bakış açısını yan-
sıtmaktadır. 2006 yılında ailelerin içeri alınmadığı bir salonda hükümet
yetkililerine ve basına sunulan araştırmanın sonucu, kamu soruşturmasına

⁵³ A.e., s. 21.

⁵⁴ A.e.

⁵⁵ A.e., ss. 21, 46.

⁵⁶ A.e., ss. 21, 22.

⁵⁷ A.e., s. 53.

gerek olmadığıdır. Tıbbi geçmişinde aşırı dozda ilaç aldığı yazması, iki erkek arkadaşının bulunması, sosyal hizmetlerle yaşadığı sıkıntılar gibi nedenlerle orduya katılmasını göz önünde bulunduran Blake'in değerlendirmesine göre, Cheryl James'in ölüm nedeni iç dünyasında yaşadığı tinsel sıkıntılardır.⁵⁸ Bu nedenle, komutanı ve çevresi tarafından mizah anlayışına sahip, uyumlu ve sevilen biri olarak bilinen Cheryl'in başkası tarafından öldürmesi olasılık dışıdır.⁵⁹ Soruşturmanın gizlilik içinde yürütülmesi, gizli belgelerin, tanıkların isimlerinin açıklanmadığı ve yaklaşık bir milyon pound harcanan soruşturma, hükümetin kendilerine yöneltilen sert eleştirileri sona erdirmeye ve kendilerini temize çıkarma çabasıdır. 2000 sayfa ekten oluşan 400 sayfalık raporu kamuoyu ile paylaşan iktidar, haber yetiştirmek için zamanla yarışan basın ve detaylı bir soruşturma ve raporların yayınlanmasını isteyen ve çocuklarını Deep Cut kışlasında kaybeden aileleri manipüle ederek toplumda her şeyin açıklığa kavuşturulduğu algısını yerleştirmeyi başarmıştır. James ailesi yayımlanan rapora karşı cevap olarak basın toplantısı düzenlese de Canary Wharf bölgesinde düzenlenen toplantıda satır aralarını okumaya fırsatı olmayan gazeteciler haber başlıklarını çoktan yazmıştı:

*Cathcart: Kampanyaya katılan kişilere bir ileti var: Herhangi bir şekilde mümkünse kapalı kapılar ardındaki soruşturmaları kabul etmeyin ya da onlarla iş birliği yapmayın. Gazeteci ve editörler için de önemli bir ileti var: Yakayı ele vermeden kaçan hükümetler aynı yöntemi tekrar kullanacaktır. Günün son teslim saatine yetiştirmek için zamanında değerlendirmeye umudumuzun olmadığını bilgisi dâhilinde yüksek miktarda bilgi sağlayacaklar ve ikinci ve üçüncü günün yayınının nadiren ilk sayfada yer aldığını biz de onlar da biliyoruz. Gazetecilik başarısız oldu. Savunma bakanlığını tarafından davayı düşürmek için kandırıldığımızı, köşeye sıkıştırıldığımızı inanıyorum.*⁶⁰

Yazar, oyunda son sözü soruşturmayı büyük bir titizlikle sürdürdüğüne inandıkları Nicholas Blake tarafından kandırıldıklarını düşünen Doreen ve Des James'e bırakır. Oyunun ön gösteriminde bizzat kendileri tarafından oynanan son sahnede⁶¹ toplum ve medya tarafından yalnız bırakıldığını

⁵⁸ A.e., s. 36.

⁵⁹ A.e.

⁶⁰ A.e., s. 77.

⁶¹ Radosavljevic, a.g.e., s. 145.

düşünen James ailesi, kızlarının ölümünden beri hiçbir gerçeğin canlarını artık acıtamayacağını ifade ederek gerçeklerin ortaya çıkması için mücadelelerine devam edeceklerini izleyiciyle paylaşır.⁶² Kızlarının ölümü üzerinden yirmi yıl geçmesine rağmen James ailesi halen hukuk mücadelesini sürdürmektedir.

Augusto Boal'ın da belirttiği üzere, insanın bütün eylemleri politik olduğundan tiyatro eylemi de politiktir.⁶³ Antik Yunan'dan içinde yaşadığımız kesite değin insanın kendisiyle, doğayla, toplumla ve siyasal erkle olan mücadelesinin aracılığını üstlenen tiyatro, bu tarihsel süreçte tüm yönlerden ilerleyen toplumumuzda bireyin adalet arayışının halen devam ediyor olması sebebiyle politik niteliğini sürdürmüştür. Yirmi birinci yüzyıl adalet arayışlarından sadece biri olan Des ve Doreen James'in anlatısını konu edinen oyun yazarı Philip Ralph'ın *Deep Cut/Derin Kesik* oyunu ordunun, hükümetin ve ülkenin ortak hikâyesi olduğunu hissettirerek İngiltere'de yaşayan insanların daha iyiye layık olduğunu bize hatırlatır.⁶⁴ Kendimize dair sorular sorduğumuz bir forum işlevi gören politik tiyatronun “tankları durduramayacağını, Whitechapel ya da Oldham'da bir Pakistanlı tarafından işletilen köşe başındaki dükkânın camlarını kıran tuğlalara engel olamayacağını”⁶⁵ ayırında olan yazar, Cheryl James'in ölümünün aydınlatılmasının önünde engel teşkil eden siyasal erke karşı izleyicilerin James ailesinin mücadelesine katılmak için, Brecht'in epik tiyatrosunda olduğu gibi, eyleme geçmeye karar vermesinde etkili olmayı başarmıştır.⁶⁶

*Sheq: Muhteşem bir tiyatro oyunu. Oyundan sonra oyuncular ve Philip Ralph ile tanıştım ve Deep Cut/Derin Kesik oyunu üzerine uzunca konuştuk. Yaşadığım bölgenin milletvekiline bildirmeden önce davayı araştırmayı kendime görev edindim. Deep Cut/Derin Kesik beni bunu yapmaya ikna eden ilk sanat eseri oldu.*⁶⁷

⁶² Ralph, a.g.e., s.78.

⁶³ Augusto Boal, *Ezilenlerin Tiyatrosu*, (Çev. Necdet Hasgül) Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2003, s. vii.

⁶⁴ A.e., s. 24.

⁶⁵ Peter Billingham, *At the Sharp End*, Methuen Drama, 2007, p. 16.

⁶⁶ Radosavljevic, a.g.e., s.142.

⁶⁷ A.e.

KAYNAKÇA

- Ada, Uğur., Sarah Kane'in *Blasted* Oyununda Şiddet Ögesi, **Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt.9, Sayı.1, 2014.
- Andersen, M., Wilkinson, L., 'A Resurgence of Verbatim Theatre: Authenticity, Emphaty and Transformation', **Australasian Drama Studies**, 50, 2007.
- Anonim, Theatre Obituaries, **The Telegraph**, 14 Mayıs 2010.
- Baş, Elif., Belgesel Tiyatronun Üç Yüzü, **İstanbul Üniversitesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölüm Dergisi**, Sayı 18, 2011.
- Bernbaum, Joel., What They Said: Verbatim Theatre's Relationship to Journalism, **Master of Journalism**, Carleton University, Ottawa, Ontario, 2010.
- Billington, Michael., **State of Nation: British Theatre Since 1945**, London: Faber and Faber, 2007.
- Billingham, Peter., **At the Sharp End**, Methuen Drama, 2007.
- Boal, Augusto., **Ezilenlerin Tiyatrosu**, Necdet Hasgül (Çev.) Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Claycomb, Ryan M., (Ch)oral History: Documentary Theatre, The Communal Subject and Progressive Politics, **Journal of Dramatic Theory and Criticism**, Spring 2003.
- Dawson, Gary Fisher., **Documentary Theatre in the United States: an Historical Survey and Analysis of Its Content, Form, and Stagecraft**, Greenwood Press, Westport, 1999.
- Gibson, Janet., Saying it Right: Creating Ethical Verbatim Theatre, 2011.
- Hammond, Will., Steward, Dan., (eds), **Verbatim: Contemporary Documentary Theatre**, Oberon Books, London, 2008.
- Holdsworth, Nadine., Luckhurst, Mary., **A Concise Companion to Contemporary British and Irish Drama**, Wiley-Blackwell, 2008.

- James, Des., In Denial on Deepcut, **The Guardian**, 1 April 2009.
- Kellaway, Kate., Theatre of War, **The Observer**, 29 Aug. 2004.
- Long, Paul., British Radio and the Politics of Culture in Post-War Britain: the Work of Charles Parker, **The Radio Journal**, Vol 2 Number 3.
- Martin, Carol., (Ed.), **Dramaturgy of the Real of the World Stage**, Palgrave Macmillan: New York, 2010.
- Paget, Derek., Acts of Commitment: Activist Arts, the Rehearsed Reading, and
- Documentary Theatre, **New Theatre Quarterly**, Vol. 26, Issue 02 May 2010.
- _____ New Documentarism on Stage: Documentary Theatre in New Times, **ZAA**, 56:2, 2008.
- _____ “Verbatim Theatre’: Oral History and Documentary Techniques”, **New Theatre Quarterly**, Vol. III, Number 12, 1987.
- Rebellato, Dan., **Modern British Playwriting 2000 – 2009**, Bloomsbury, 2013.
- Radosavljevic, Duška., **Theatre-Making Interplay Between Text and Performance in the 21st Century**, Palgrave Macmillan, 2013.
- Ralph, Philip., **Deep Cut**, Oberon Modern Plays, 2008.
- Rynhart, Joseph., A Voice for the Voiceless: How Effective is Verbatim Theatre in Providing a Platform for Previously Unheard or Oppressed Voices, and in Promoting Positive Socio Political Transformation?
- Sawers, Claire., Plays cut deep into Deepcut scandal, **The Sunday Times**, 27 July 2008
- Taylor, Richard Norton., Birerbir Tiyatro Gerçeğe Tanıklık Ediyor, **The Guardian**, Aysel Yıldırım(Çev.) **Mimemis Çeviri**, 31 Mayıs 2011.
- Youker, Timothy., “The Destiny of Words’’: Documentary Theatre, The Avant-Garde, and The Politics of Form, **Unpublished Doctor of Philosophy**, Columbia University, 2012.
- Elektronik Kaynaklar

- <http://mimesis-dergi.org/2011/06/%E2%80%9Cbirebir-tiyatro%E2%80%9D-gercege-taniklik-ediyor/>
- <http://www.theguardian.com/stage/2004/aug/29/theatre.politicaltheatre>
- <http://www.untoldtheatre.co.uk/wp-content/uploads/2014/05/political-effectiveness-of-verbatim-theatre.pdf>
- http://arts.mq.edu.au/documents/hdr_journal_neo/neoJanet2011_2.pdf
- <http://www.etymonline.com/index.php?term=verbatim>
- <http://clairesawers.com/features/arts-and-entertainment/plays-cut-deep-into-deepcut-scandal/>
- <http://www.theguardian.com/commentisfree/2009/apr/01/deep-cut-inquiry-play-philip-ralph>
- <http://www.telegraph.co.uk/news/obituaries/culture-obituaries/theatre-obituaries/7725384/Peter-Cheeseman.html>

ÖZET

Kökeni antik Yunan dönemine kadar uzanan politik tiyatronun bir biçimi olan ve İngiltere’de 1960’lı yıllarda ortaya çıkan Verbatim/Birebir tiyatronun etkin oyun yazarı Philip Ralph’in 2008 yılında sahnelenen Deep Cut/ Derin Kesik adlı oyunu Surrey’deki eğitim kışlalarında 1995-2002 yılları arasında şüpheli bir şekilde ölen dört askerden biri olan Cheryl James’i ve kızının ölümüyle ilgili sorularına yanıt arayan ailesini konu edinir. Yazar, üç yıl süren araştırmayla yaşanan trajedinin sosyal ve siyasal yönlerini özellikle de ana akım medyada yer bulamayan kısımlarını izleyiciyle buluşturur. Bu çalışmada, Verbatim/Birebir tiyatronun özellikleri ve Philip Ralph’in Deep Cut/Derin Kesik adlı oyununun siyasal açıdan incelemesi gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Politik tiyatro, Birebir Tiyatro, Teatral Gazetecilik, Philip Ralph, Deep Cut / Derin Kesik.

ABSTRACT

As an influential playwright of Verbatim theatre which emerged in England in 1960s as a form of politic theatre, the roots of which date back to Ancient Greek period, Philip Ralph concentrates on Cheryl James, one of the four soldiers died doubtfully at the barracks in Surrey between 1995-2002 and her parents seeking answers upon their daughter’s death in his play, Deep Cut. Playwright who analyzed all the documents within three years studied social and political aspects of the tragedy, especially the parts that did not take place in the media. In this study, the researcher explores the specialities of the Verbatim theatre and considers Philip Ralph’s play, Deep Cut in political aspects.

Keywords: Political Theatre, Verbatim Theatre, Theatrical Journalism, Philip Ralph, Deep Cut.

